

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

گزارش ماهانه تولید صنعتی

با استفاده از اطلاعات شرکتهای بورسی

گزارش ادواری

مهر ۱۴۰۱ www.mbri.ac.ir

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

شماره گزارش: MBRI-PR-140114

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش ادواری: ماهانه تولید صنعتی با استفاده از اطلاعات شرکت‌های بورسی

نویسنده: سجاد ابراهیمی

ناظر علمی: حمید زمانزاده

واژگان کلیدی: تولید صنعتی، فروش شرکت‌ها، صادرات محوری، واردات محوری، تغییر در موجودی انبار، اندازه بنگاه، سود خالص

تاریخ انتشار گزارش: آبان ۱۴۰۱

خلاصه مدیریتی

روند افزایش رشد تولید صنعتی در شرکت‌های بورسی در مهرماه نیز ادامه پیدا کرد و شاخص تولید این شرکت‌ها در این ماه ۷/۷ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد داشته است. تداوم رشد بالای ۲۰ درصد در صنعت خودروسازی و قطعات و رشد تولید حدود ۱۰ درصدی در صنعت فلزات اساسی از دلایل افزایش تولید صنعتی بوده است. همچنین با توجه به وضع محدودیت واردات کالاهای نهایی (که جایگزین داخلی دارند)، تولید در شرکت‌های واردات‌محور (که عمدتاً با محصولات وارداتی رقابت می‌کردند و حالا رقیبی ندارند) به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داشته است (نمودار ۶). رشد بالای تولید کالاهای نهایی اعم از مصرفی و سرمایه‌ای که در مهرماه به بالای ۱۰ درصد رسید نیز گواهی بر این مدعا است (نمودار ۷).

بررسی گزارش‌های شش‌ماهه سود و زیان شرکت‌های بورسی نشان می‌دهد در کل سود اسمی شرکت‌ها نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۰/۸ درصد رشد کرده است. در سه ماهه ابتدای سال رشد سود شرکت‌ها بالای ۴۵ درصد بوده است. به‌علاوه زیان انباشته صنعت خودروسازی در شش‌ماهه ۱۴۰۱ ۸۵ درصد کمتر از مدت مشابه سال قبل بوده است. سود اسمی دو صنعت محصولات شیمیایی و فلزات اساسی در شش‌ماهه به ترتیب ۳/۷ درصد و ۱۳/۲ - درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد داشته است و تعداد شرکت‌های زیان‌ده نیز در این صنایع افزایش داشته است که نشان از بدتر شدن وضعیت سودآوری در این صنایع دارد (جدول ۳).

فهرست مطالب

- ۱- شاخص تولید صنعتی ماهانه ۳
- ۲- تحلیل موجودی انبار ۵
- ۳- اندازه بنگاه و رشد صنعت ۷
- ۴- صادرات و رشد صنعت ۸
- ۵- واردات و رشد صنعت ۹
- ۶- کالاهای واسطه، مصرفی و سرمایه‌گذاری ۱۰
- ۷- سودآوری در صنایع ۱۱
- پیوست - معرفی شاخص ۱۴

۱- شاخص تولید صنعتی ماهانه

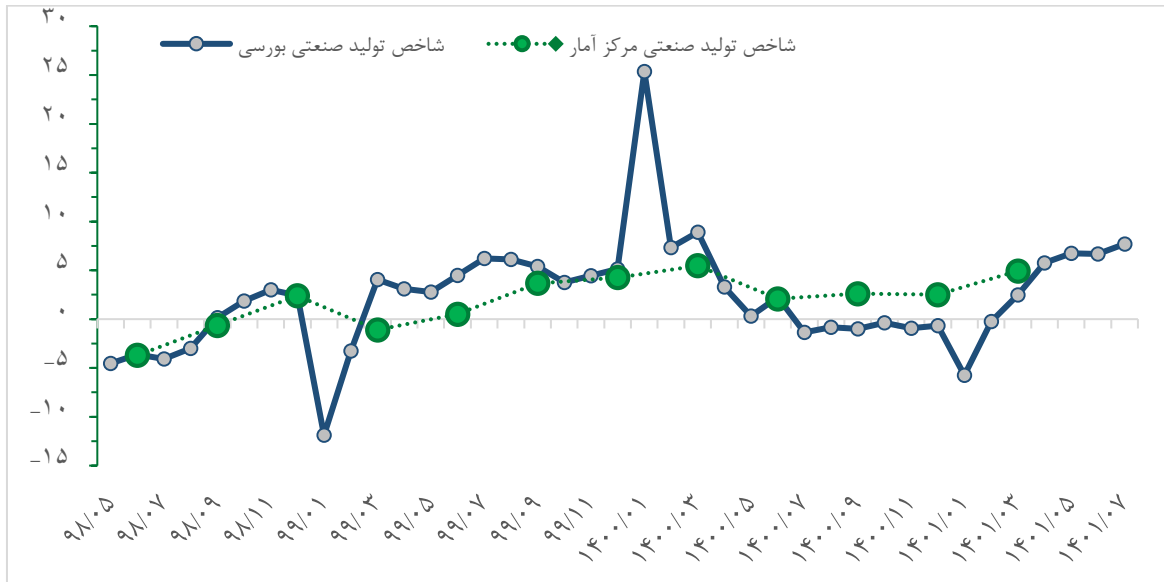
بیش از ۲۸۰ شرکت صنعتی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و فرابورس که به صورت ماهانه گزارش تولید خود را منتشر می‌کنند بیش از نیمی از تولید کشور را در اختیار دارند. لذا با توجه به بررسی آمار این شرکت‌ها می‌توان وضعیت تغییرات تولید صنعت کشور را رصد کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که شاخص مستخرج از داده‌های این شرکت‌ها هم‌راستا با شاخص تولید صنعتی کل کشور است. لذا این شاخص در زمانی که شاخص‌های رسمی کل کشور با تاخیر منتشر می‌شوند و تواتر فصلی دارند، می‌تواند جایگزین خوبی برای آنها باشد و وضعیت تغییرات ماهانه صنعت را نشان دهد.^۱

نمودار ۱ روند رشد شاخص تولید صنعتی نسبت به مدت مشابه سال گذشته را تا مهر ۱۴۰۱ نشان می‌دهد. در این نمودار به منظور مقایسه شاخص تولید صنعتی محاسبه شده و شاخص تولید صنعتی مرکز آمار، روند این دو شاخص به نمایش درآمده است. بر اساس این آمار، بعد از کاهش قابل توجه تولید صنعتی در نیمه دوم سال ۱۳۹۷ و ابتدای سال ۱۳۹۸، رشد تولید این بخش از فصل چهارم ۱۳۹۸ صنعت روند صعودی به خود گرفت و این روند صعودی تا خردادماه ۱۴۰۰ ادامه داشت. در سه فصل تابستان، پاییز و زمستان سال ۱۴۰۰ روند رشد شاخص تولید صنعتی یک روند بدون نوسان در حول و حوش صفر بود. اما بهار سال ۱۴۰۱ با رشد مثبت شاخص تولید صنعتی آغاز شد و رشد این شاخص در دو ماه اردیبهشت و خرداد روند صعودی داشت. این روند مثبت در ماه‌های تابستان نیز ادامه پیدا کرد و شاخص تولید صنعتی در ماه‌های تابستان ۱۴۰۱ بین ۵ تا ۷ درصد رشد کرد. روند مثبت رشد تولید صنعتی در اولین ماه پاییز ۱۴۰۱ نیز ادامه پیدا کرد و رشد شاخص تولید صنعتی در مهرماه ۷/۷ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد کرد که بیشترین نرخ رشد در یک سال اخیر بوده است.

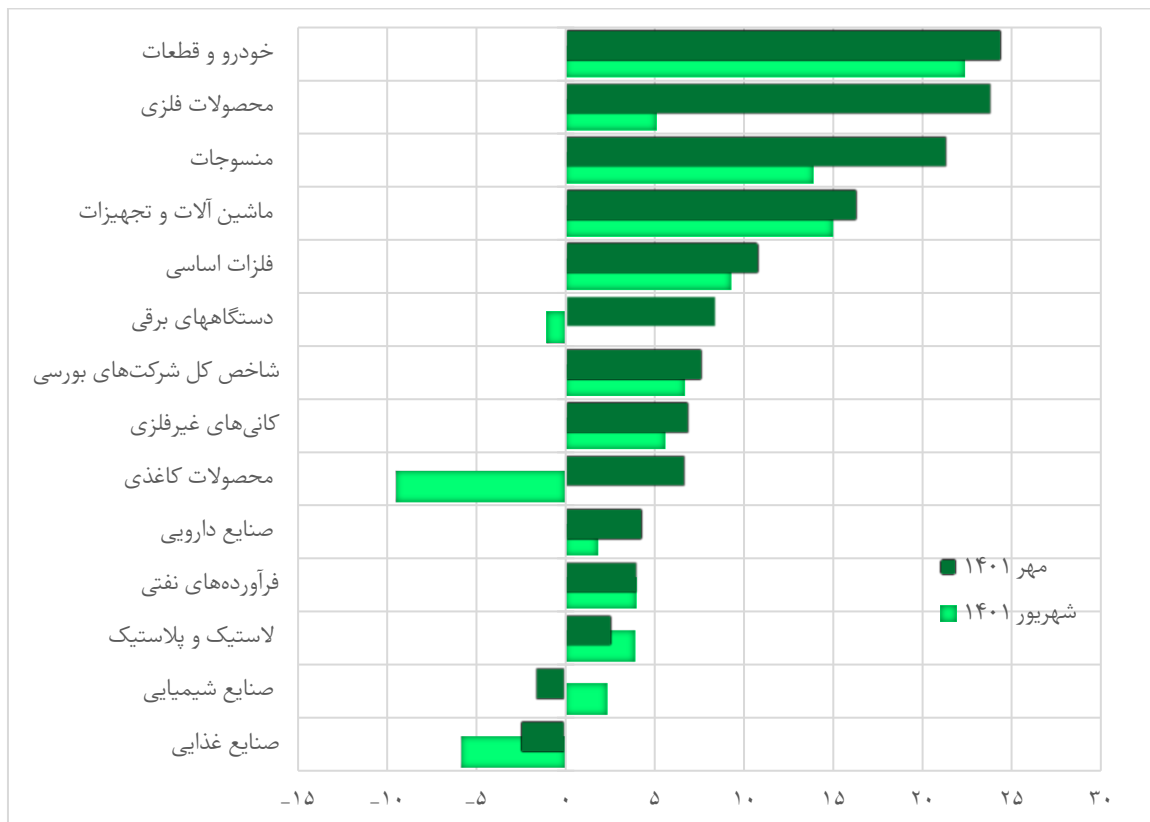
در جدول ۱ رشد تولید صنایع گزارش شده و در نمودار ۲ نیز رشد تولید در شهریور و مهر ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته نشان داده شده است. نکات مهمی که از بررسی آمار رشد صنایع در این ماه استخراج می‌شود عبارتند از:

- شاخص تولید محصولات شیمیایی بعد از چهار ماه رشد مثبت نسبت به مدت مشابه سال قبل در مهرماه رشد منفی داشت. افزایش موجودی انبار در ماه‌های گذشته در این صنعت نشان از عدم تداوم رشد مثبت در این صنعت داده بود. اگرچه موجودی انبار در این ماه در این صنعت افزایش نداشته است و اندکی کاهش یافته است
- تولید در صنعت فلزات اساسی در مهر ماه نیز مانند شهریور ماه حدود ۱۰ درصد بیشتر از مدت مشابه سال گذشته بوده است. اگرچه شاخص تولید در مهرماه نسبت به ماه قبل حدود ۳ درصد کاهش داشته است. به علاوه موجودی انبار در این صنعت افزایش نشان می‌دهد.
- رشد شاخص تولید صنعت خودروسازی و قطعات و صنعت ماشین‌الات و تجهیزات در چند ماهه اخیر (نسبت به سال قبل) بیشترین از سایر صنایع بوده است و در مهرماه نیز رشد بالای ۲۰ درصد برای تولید در این صنعت رقم خورده است.

^۱ نحوه شاخص‌سازی از داده‌ها و بررسی سازگاری شاخص مستخرج با داده‌های تولید صنعتی کشور در پیوست آورده شده است.

نمودار ۱: رشد شاخص تولید صنعتی بورسی و شاخص تولید صنعتی مرکز آمار ایران (نسبت به مدت مشابه سال قبل)

نمودار ۲: رشد تولید صنایع مختلف در مرداد و شهریور ۱۴۰۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل

جدول ۱: نرخ رشد تولید صنایع منتخب (درصد)

رشد مهر نسبت به شهریور	رشد نسبت به دوره مشابه سال قبل		ضریب اهمیت در شاخص کل	
	مهر ۱۴۰۱	شهریور ۱۴۰۱		
-۱/۵	-۱/۷	۲/۴	۲۸/۱	صنایع شیمیایی
-۲/۹	۱۰/۸	۹/۳	۲۰/۸	فلزات اساسی
۶/۵	۲۴/۴	۲۲/۴	۱۳/۸	خودرو و قطعات
۴/۰	-۲/۵	-۵/۸	۹/۶	صنایع غذایی
۳/۸	۶/۹	۵/۶	۶/۵	کانی‌های غیرفلزی
۱۵/۶	۴/۳	۱/۸	۵/۱	صنایع دارویی
-۳/۸	۸/۵	-۱/۱	۳/۱	دستگاه‌های برقی
۳/۵	۲/۶	۳/۹	۳/۱	لاستیک و پلاستیک
۲/۱	۱۶/۴	۱۵/۰	۲/۷	ماشین‌آلات و تجهیزات
۴/۰	۴/۰	۴/۰	۲/۳	فرآورده‌های نفتی
۵۸/۹	۲۱/۴	۱۳/۹	۱/۹	منسوجات
۸/۲	۲۳/۹	۵/۱	۱/۸	محصولات فلزی
۱۱۰/۵	۶/۷	-۹/۵	۱/۲	محصولات کاغذی
-۰/۲	۷/۷	۶/۷	۱۰۰	شاخص کل شرکت‌های بورسی

* ضریب اهمیت صنایع از گزارش تولید صنعتی بانک مرکزی و بر اساس سهم‌های این گزارش بر اساس سال پایه ۱۳۹۵ تنظیم شده است. آمار ارائه شده برای مهر ماه ۱۴۰۱ مقدماتی است.

در بخش‌های بعدی با بکارگیری آمار موجودی انبار صنایع و همچنین طبقه‌بندی کردن شرکت‌ها بر اساس ویژگی‌های مختلف (مانند درجه وابستگی به صادرات، واردات و وضعیت مالی و ماهیت محصولات) تلاش می‌شود که تغییرات تولید در ماه‌های اخیر مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند.

۲- تحلیل موجودی انبار

برای اینکه تحلیل جامعی از چرایی تغییرات در تولید داشته باشیم، بررسی آمار تولید به تنهایی اکتفا نمی‌کند. بررسی تغییرات در موجودی انبار محصولات، علاوه بر این که تحلیل بهتری از علت تغییرات ارائه می‌دهد چون شاهدی از وضعیت بازار و تقاضا ارائه می‌کند، می‌تواند در پیش‌بینی روند آتی تولید نیز کمک کند. در نمودار ۳ و جدول ۲ تغییر در موجودی انبار محصولات بررسی شده است. منظور از تغییر در موجودی انبار در اینجا تفاوت رشد تولید و فروش است (اگر رشد تولید بیشتر از رشد فروش باشد موجودی انبار در آن دوره افزایش یافته و اگر رشد تولید کمتر از رشد فروش باشد، موجودی انبار کاهش داشته است).

در برهه‌های زمانی که محدودیت تقاضا وجود دارد و ظرفیت مازاد تولید در بخش عرضه وجود دارد روند رشد تولید و تغییرات موجودی انبار در خلاف جهت هم خواهد بود. به این معنی که تغییرات رشد تولید ریشه در

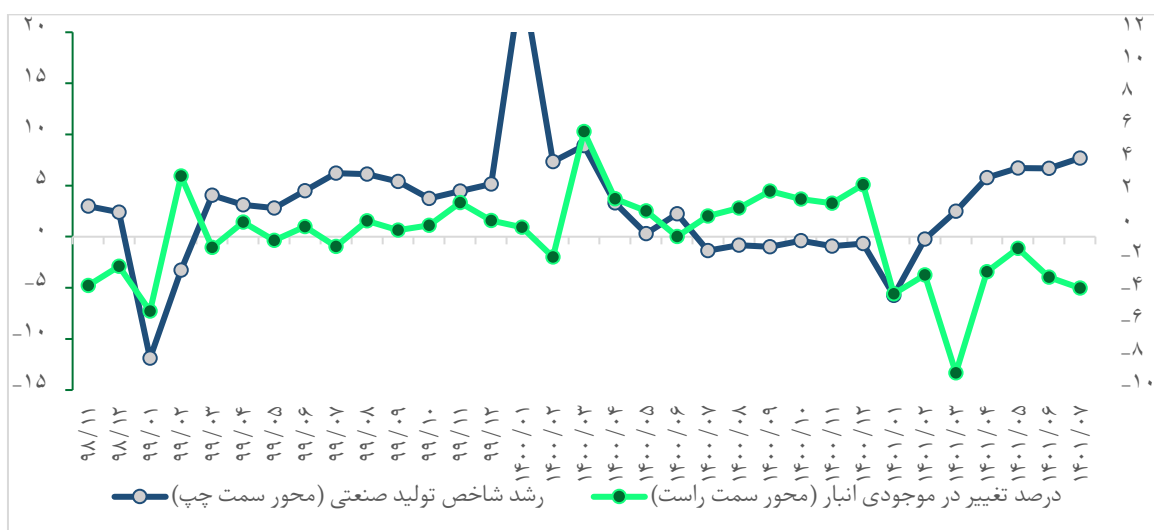
تغییرات تقاضا دارد و به عنوان مثال تولیدکننده در مواجهه با افزایش تقاضا از طریق کاهش موجودی انبار و افزایش رشد تولید واکنش نشان می‌دهد. زمانی که شوکی منفی بخش عرضه تولید و فروش را تحت تاثیر قرار دهد، در دوره‌های اولیه با وجود اینکه رشد تولید را کاهش می‌دهد، رشد فروش را تحت تاثیر قرار نمی‌دهد و همین امر باعث کاهش موجودی انبار محصولات نهایی می‌شود. از این رو زمانی که کاهش رشد تولید با کاهش موجودی انبار همراه باشد می‌توان گفت که شوک وارد شده از بخش عرضه است و عامل اصلی متوقف کننده رشد را باید از سمت عرضه جستجو کرد. نمونه این مورد کاهش تولید فروردین ماه سال ۹۹ بوده که ریشه در تعطیلی واحدهای صنعتی و بخش عرضه داشت و موجودی انبار و تولید با هم کاهش داشتند. به‌علاوه موجودی انبار و تولید صنایع از فروردین تا تیرماه ۱۳۹۹ هر دو روند افزایشی داشتند که نشان از برطرف شدن مشکل عرضه دارد.

همان‌طور که در نمودار ۳ مشخص است، تغییرات شاخص موجودی انبار در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ مثبت بوده است که نشان دهنده افزایش در موجودی انبار صنایع بوده است. از ابتدای سال ۱۴۰۱ ورق برگشت و تغییرات موجودی انبار صنایع منفی شد. به عبارت دیگر رشد فروش شرکت‌ها بیشتر از رشد تولید آنها بوده است. در اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۱ اگرچه تولید با اندکی اغماض تقریباً مشابه مدت مشابه سال گذشته بوده ولی فروش شرکت‌های صنعتی نسبت به مدت مشابه سال قبل اندکی (زیر ۳ درصد) رشد داشته است و همین امر باعث شده که موجودی انبار صنایع در این ماه کاهش داشته باشد. در تابستان ۱۴۰۱ در ادامه روند کاهش موجودی انبار صنایع رشد فروش شرکت‌ها بیشتر از رشد تولیدشان بوده و همین امر باعث کاهش قابل توجه موجودی انبار شده است. البته لازم به ذکر است که بخش قابل توجهی از کاهش در موجودی انبار در سه ماه تابستان مربوط به کاهش قابل توجه موجودی انبار شرکت‌های خودروسازی است و چه بسا موجودی انبار صنایع به غیر از خودروسازی در تابستان افزایش نیز داشته است. در ماه‌های اخیر رشد فروش شرکت‌های خودروسازی به طور قابل توجهی از رشد تولیدشان پیشی گرفته و همین امر باعث کاهش در موجودی انبار این شرکت‌ها شده است که در سال‌های قبلی تجمیع شده بودند. در مهرماه نیز شاخص موجودی انبار صنایع به خاطر افزایش قابل ملاحظه موجودی انبار در صنعت خودروسازی (اینکه رشد فروش شرکت‌های خودروسازی حدود ۳۵ درصد بیشتر از رشد تولیدشان بوده) افزایش داشته است. اما در سایر صنایع وضعیت موجودی انبار متفاوت بوده است.

صنعت محصولات شیمیایی در دو ماه ابتدای سال رشد تولید منفی و افزایش در موجودی انبار را داشت. اما رشد این صنعت از خردادماه تا شهریورماه مثبت شد ولی موجودی انبار در این صنعت افزایش داشته است. در مهرماه به دلیل افزایش موجودی انبار در این صنعت شاهد کاهش رشد تولید بودیم که روند افزایش موجودی انبار در صنعت را متوقف کرد. در صنعت فلزات اساسی در سه ماه ابتدایی سال برخلاف نیمه دوم سال قبل هم شاخص تولید مثبت داشته و هم موجودی انبار در این صنعت بعد از چند ماه در این سه ماه کاهش را نشان می‌دهد. در سه ماهه تابستان و مهر ماه با وجود اینکه رشد مثبت تولید در این صنایع مثبت شده است، اما موجودی انبار در این صنعت نیز افزایشی بوده است. به عبارت دیگر تقاضای این صنعت از این میزان رشد پشتیبانی نکرده است.

جدول ۲: تغییرات در موجودی انبار در صنایع منتخب (درصد)

مهر ۱۴۰۱	سه ماهه منتهی به مهر ۱۴۰۱	یکساله منتهی به مهر ۱۴۰۱	
-۰/۷	۵/۳	۷/۰	صنایع شیمیایی
۶/۰	۴/۶	۰/۸	فلزات اساسی
-۳۵/۵	-۳۳/۹	-۱۹/۵	خودرو و قطعات
۶/۷	۵/۵	۰/۸	صنایع غذایی
۱/۳	۰/۹۲	۱/۸	کانی‌های غیرفلزی
-۲/۱	-۲/۵	-۴/۲	صنایع دارویی
-۳/۷	-۲/۷	-۱/۵	درصد تغییر کل در موجودی انبار

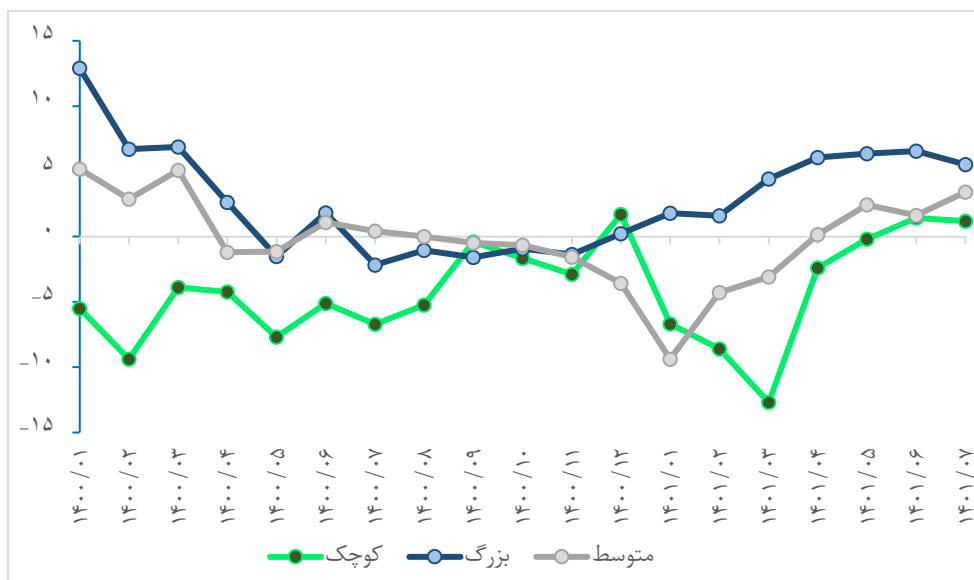
نمودار ۳: تغییر در موجودی انبار و رشد در شاخص تولید صنعتی بورسی (درصد)

۳- اندازه بنگاه و رشد صنعت

یکی از ویژگی‌های بنگاه که بر عملکرد آنها اثرگذار است اندازه بنگاه است. بنگاه‌های بزرگ‌تر به واسطه دسترسی راحت‌تر به منابع مالی و تسهیلات بانکی، فعالیت در بازارهای کمتر رقابتی، دسترسی بیشتر به بازارهای صادراتی و وارداتی، دارای قدرت چانه‌زنی و رانت‌های دیگر از موقعیت متفاوتی نسبت به بنگاه‌های دیگر برخوردار است. از طرفی سهم عمده ارزش تولید صنعتی در کشور برای شرکت‌های بزرگ است و تغییرات تولید آنها مهم‌ترین شکل‌دهنده تغییرات شاخص کل تولید است. از این رو برای مشخص شدن وضعیت شرکت‌های کوچک و متوسط در این قسمت شاخص تولید صنعتی به تفکیک اندازه بنگاه (کوچک، متوسط و بزرگ) ارائه شده است. برای طبقه‌بندی بنگاه‌ها بر اساس اندازه از ارزش فروش شرکت‌ها در دو سال اخیر استفاده شده است. به گونه‌ای که بنگاه‌هایی که از نظر ارزش فروششان در دو سال اخیر در ۴۰ درصد پایین قرار داشته‌اند، بنگاه‌های کوچک، بنگاه‌هایی که در ۲۰ درصد بالا قرار داشته‌اند، بنگاه‌های بزرگ و مابقی در بنگاه‌های متوسط طبقه‌بندی شده‌اند.

بر اساس آنچه در نمودار ۴ نمایش داده شده است، در یک سال و نیم اخیر تقریباً در تمام دوره‌ها رشد تولید شرکت‌های بزرگ بیشتر از شرکت‌های کوچک و متوسط بوده است. رشد شرکت‌های کوچک و متوسط برخلاف رشد شرکت‌های بزرگ در چهار ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۱ منفی بوده است. در مرداد ماه رشد شرکت‌های متوسط و در شهریور ماه رشد شرکت‌های کوچک مثبت شده است. در مهرماه نیز اگرچه رشد هر سه گروه از شرکت‌ها مثبت بوده اما رشد شرکت‌های بزرگ‌تر به طور ملموسی بیشتر از رشد شرکت‌های کوچک‌تر بوده است.

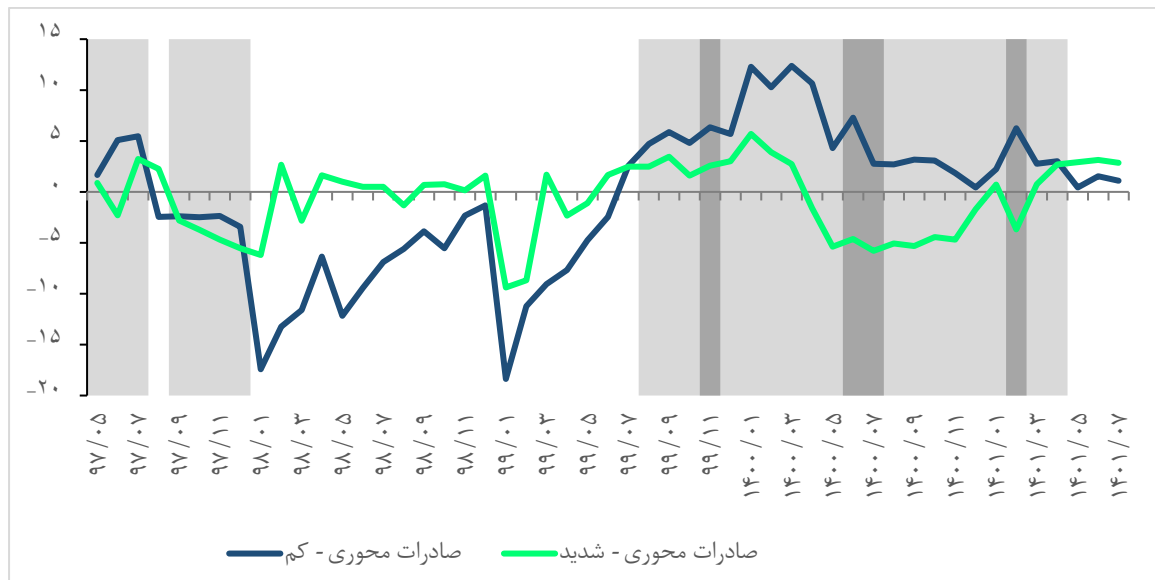

نمودار ۴: رشد تولید در شرکت‌های با اندازه‌های کوچک، متوسط و بزرگ (درصد)

توضیح: اندازه بنگاه‌ها بر اساس مقایسه میزان فروش شرکت‌ها در دو سال اخیر تعیین شده است. به گونه‌ای که بنگاه‌هایی که از نظر ارزش فروششان در دو سال اخیر در ۴۰ درصد پایین قرار داشته‌اند، بنگاه‌های کوچک، بنگاه‌هایی که در ۲۰ درصد بالا قرار داشته‌اند، بنگاه‌های بزرگ و مابقی در بنگاه‌های متوسط طبقه‌بندی شده‌اند.

۴- صادرات و رشد صنعت

رشد تولید در برخی صنایع به شدت به بازار صادراتی وابسته است. از این رو تغییرات فرآیندها و روبه‌های صادراتی و گسترده یا محدود شدن بازار صادراتی یکی از عواملی است که بخشی از تغییرات در تولید را توضیح می‌دهد. بمنظور بررسی اثر صادرات بر رشد تولید، شرکت‌ها بر اساس درجه صادرات محوری به دو گروه تقسیم شده است (ملاک در اینجا درصد محصول صادراتی به کل فروش در هر شرکت بوده است). در نمودار ۵ رشد تولید این دو گروه مقایسه شده است. از آبان ماه سال ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۱ برخلاف دوره قبلی رشد تولید صنایع صادرات محور از رشد تولید سایر صنایع پایین‌تر بوده است. در اردیبهشت ۱۴۰۱ با وجود اینکه رشد شاخص تولید شرکت‌های صادرات محور شدید منفی بوده رشد شاخص تولید شرکت‌هایی که کمتر به صادرات اتکا داشتند به بیش از ۶ درصد رسیده است و اختلاف رشد این دو گروه به ۱۰ درصد رسیده بود که نشان از این دارد که در این ماه شرکت‌های صادراتی رشد کمتری نسبت به سایر شرکت‌ها داشتند. این اختلاف از خردادماه به بعد کمتر شد و در تیر ماه رشد تولید هر دو گروه تقریباً برابر شده است اما در مرداد ماه بعد از ۲۲ ماه رشد شاخص تولید شرکت‌های صادراتی بیشتر از سایر شرکت‌ها شد و همین مورد در شهریور و مهر نیز تکرار شد.

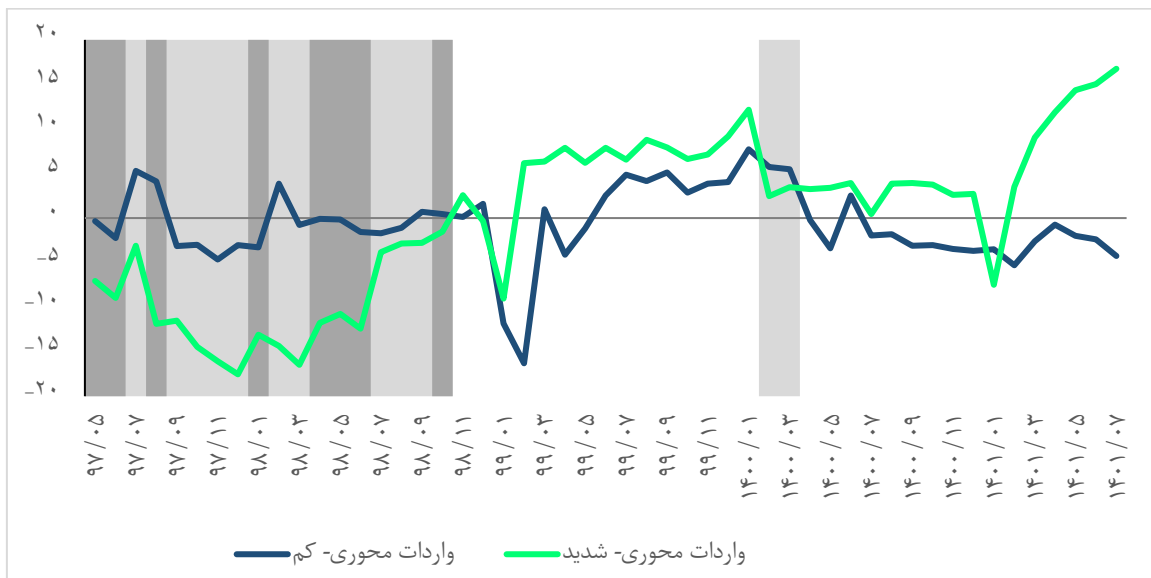

نمودار ۵: رشد تولید در شرکت‌های صادرات محور در مقایسه با سایر شرکت‌ها (درصد)

توضیح: قسمت‌های هاشور کمرنگ‌خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های صادرات محور پایین‌تر از سایر شرکت‌های با وابستگی کمتر به صادرات بوده است و در آن دوره‌ها موانع صادراتی مانع بالقوه رشد تولید بحساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت صادرات عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین وابستگی به صادرات و رشد بیشتر است).

۵- واردات و رشد صنعت

چون درجه وابستگی به واردات در بین صنایع و حتی شرکت‌های مختلف، متفاوت است، بدیهی است که مشکلی مانند تحریم که واردات را مختل می‌کند بر روی صنایع وابسته‌تر اثر بیشتری دارد. برای اینکه اثر واردات بر رشد تولید صنایع مشخص شود شرکت‌ها بر اساس درجه وابستگی به واردات (در اینجا نسبت نهاده‌های وارداتی به تولید تعریف شده است) به دو گروه واردات محور شدید و واردات محوری کم تقسیم شده‌اند و رشد تولید در این دو گروه در دوره‌های مختلف با هم مقایسه شده است که نتیجه آن در نمودار ۶ نمایش داده شده است. در سال ۱۳۹۹ به بعد رشد شرکت‌های واردات محور بالاتر از سایر شرکت‌ها بوده است. به طوری که از آبان ماه تا اسفندماه ۱۴۰۰ در حالی رشد شرکت‌های با درجه واردات محوری بالا در بازه مثبت ۲/۶ تا ۴ بوده، رشد سایر شرکت‌ها در بازه منفی ۱/۸ تا منفی ۳/۸ درصد بوده و روند نزولی داشته است. در اردیبهشت و خرداد در حالی که رشد شرکت‌های کمتر وابسته به واردات منفی بوده، رشد تولید شرکت‌های واردات محور به طور متوسط بالای ۶ درصد بوده است. در تابستان ۱۴۰۱ نیز این الگو تکرار شد و در حالی که گروه شرکت‌های کمتر وابسته به واردات در این ماه رشد منفی و نزدیک به صفر داشتند، رشد شرکت‌های واردات محور به بالای ۱۰ درصد رسید. در مهرماه نیز اختلاف رشد این دو گروه بیشتر شد و در حالی که رشد شرکت‌های واردات محور روند صعودی و مثبت داشته، رشد شرکت‌های دیگر منفی و نزولی بوده است. با توجه به وضع محدودیت واردات کالاهای نهایی (که جایگزین داخلی دارند)، تولید در شرکت‌های واردات محور (که عمدتاً با محصولات وارداتی رقابت می‌کردند و حالا رقیبی ندارند) به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داشته است

نمودار ۶: رشد تولید در شرکت‌های وابسته به واردات در مقایسه با سایر شرکت‌ها (درصد)

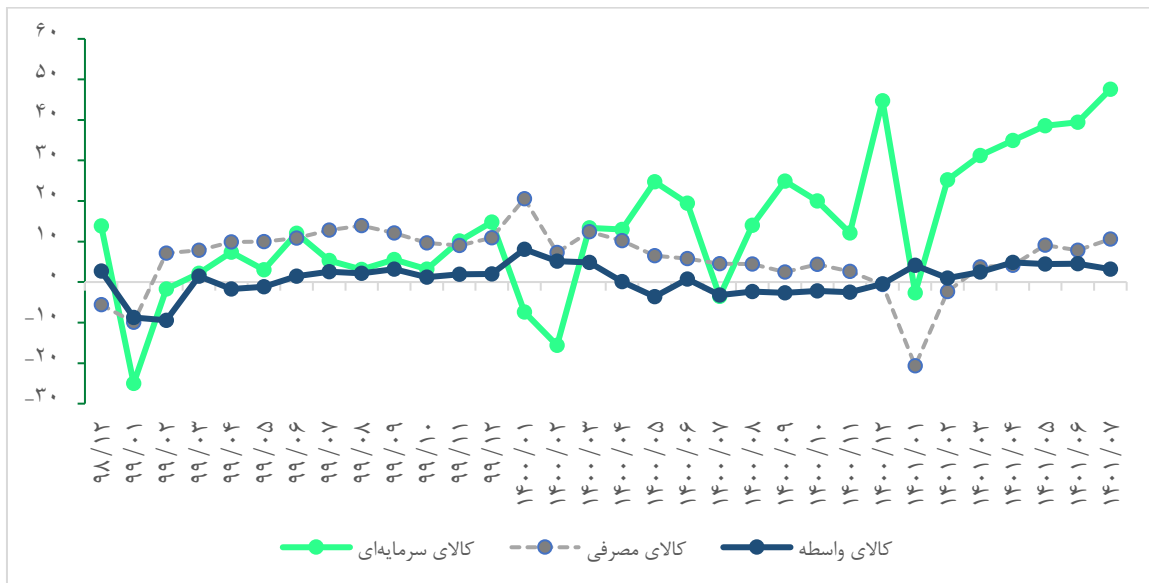
توضیح: قسمت‌های هاشور کمرنگ خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های وابسته به واردات پایین‌تر از سایر شرکت‌های وابستگی کمتر به واردات بوده است و در آن دوره‌ها موانع وارداتی مانع بالقوه رشد تولید به حساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت واردات عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین وابستگی به واردات و رشد بیشتر است).

۶- کالاهای واسطه، مصرفی و سرمایه‌گذاری

تولید صنایع را می‌توان بر اساس ماهیت و کارکرد محصولات به سه گروه کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای تقسیم کرد. از آنجایی که عوامل اثرگذار بر روی این کالاها با همدیگر متفاوت است، طبیعی است که روندهای متفاوتی داشته باشند. از این رو بررسی تولیدات در این طبقه‌بندی‌ها می‌تواند به درک عوامل موثر بر روند تغییرات تولید کمک کند. نمودار ۷ روند رشد تولید کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای را در دوره‌های اخیر نشان می‌دهد. بر اساس این نمودار تولید صنعتی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ با کاهش روبرو شد و بیشترین کاهش تولید در این دوره مربوط به کالاهای نهایی (مصرفی و سرمایه‌ای) بوده است و تولید کالاهای واسطه‌ای در این دوره کاهش به مراتب کمتری را تجربه کرده است. اما از ابتدای سال ۱۳۹۹ وضعیت تغییر کرد. به‌گونه‌ای که از اردیبهشت ۹۹ تا انتهای سال ۱۴۰۰ رشد تولید کالاهای نهایی اعم از مصرفی و سرمایه‌ای به دلیل محدودیت‌های وارداتی بر روی این محصولات (ناشی از تحریم‌ها و محدودیت ثبت سفارش) و همچنین رشد نرخ ارز (که منجر به ارزان‌تر شدن کالاهای داخلی نسبت به کالاهای وارداتی شده است)، در بیشتر دوره‌ها بیشتر از رشد کالاهای واسطه‌ای بوده است. نکات قابل توجه که از مقایسه رشد شاخص تولید سه گروه مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای در ماه‌های اخیر بدست می‌آید عبارتند از:

- رشد تولید کالاهای مصرفی در خردادماه (پس از دو ماه رشد منفی) مثبت شده است. در تابستان ۱۴۰۱ نیز روند رشد تولید کالاهای مصرفی افزایشی بوده و از حدود ۵ درصد به نزدیک ۸ درصد در آخر تابستان رسید. در مهرماه رشد تولید کالاهای مصرفی به بالای ۱۰ درصد رسید.

- رشد تولید کالاهای واسطه‌ای در فروردین (بعد از ۱۰ ماه) به بالای ۴ درصد رسید. از اردیبهشت تا شهریورماه رشد تولیدات این محصولات بین ۱ تا ۵ درصد بوده است. رشد تولید این محصولات در مهرماه (نسبت به مدت مشابه سال قبل) کمتر از رشد شهریور ماه و حدود ۳ درصد بوده است.
- رشد کالاهای سرمایه‌ای در ماه‌های اخیر نوسانات قابل توجهی داشته است. در شش ماهه اخیر (اردیبهشت‌ماه تا مهرماه) با توجه به مثبت بودن رشد بالای تولید در صنعت ماشین‌الات و تجهیزات رشد تولید کالاهای سرمایه‌ای نیز مثبت و قابل توجه بوده است.

نمودار ۷: رشد تولید کالاهای واسطه‌ای، مصرفی و سرمایه‌ای (درصد) نسبت به مدت مشابه سال قبل

۷- سودآوری در صنایع

اگرچه سودآوری در شرکت‌ها و صنایع مسئله مالی به حساب می‌آید ولی باید به این نکته توجه کرد که برای تداوم تولید و پایداری رشد در صنایع داشتن حاشیه سود مطمئن از الزامات به‌شمار می‌آید. در جدول ۳ وضعیت سودآوری شرکت‌های تولید بورس در بازه‌های عملکردی دوازده ماهه سال مالی ۱۴۰۰ و سه ماهه و شش‌ماه ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفته است.

بر اساس گزارش‌های دوازده‌ماه، سود اسمی ۴۸۴ شرکت بoursی در سال ۱۴۰۰ حدود ۴۲/۸ درصد بیشتر از سال قبل بوده است. در سه ماهه ابتدای سال ۱۴۰۱ رشد سود اسمی شرکت‌ها نسبت به سال قبل به ۴۵/۴ درصد رسیده است. اما در شش ماهه ۱۴۰۱ رشد سود شرکت‌ها نسبت به سال قبل تنها ۲۰/۸ درصد رشد داشته است. مقایسه رشد سود شرکت‌ها نشان می‌دهد که روند صعودی رشد سود شرکت‌ها در سال ۱۴۰۱ ادامه نداشته و اگرچه رشد سودها مثبت بوده ولی روند آن نزولی بوده است. بررسی تعداد شرکت‌های با سود منفی و

زیان‌ده نیز وضعیت سودآوری شرکت‌ها را از منظر دیگری بررسی می‌کند. بر اساس اطلاعات جدول ۳ در دوازده ماهه ۱۴۰۰ تنها ۳۴ شرکت زیان‌ده شناسایی شده است. بر اساس گزارش سودآوری سه ماهه ۱۴۰۱ تعداد شرکت‌های زیان‌ده ۶۸ شرکت بودند که نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر تعداد تغییری نکرده‌اند. در شش ماهه ۱۴۰۱ تعداد شرکت‌های زیان‌ده به ۴۹ شرکت رسید که این تعداد ۱۰ واحد کمتر از تعداد شرکت‌های زیان‌ده در مدت مشابه سال قبل بوده است. به عبارت دیگر اگرچه روند صعودی رشد سودها متوقف شده است اما از طرف دیگر تعداد شرکت‌های زیان‌ده نیز کاهش داشته است.

برای اینکه مشخص شود رشد سود در کدام صنایع بیشتر بوده است در جدول ۳ عملکرد سودآوری شرکت‌ها به تفکیک صنایع نیز آورده شده است. در بین صنایع مهم مانند سنوات اخیر شرکت‌های خودروسازی و ساخت قطعات بدترین وضعیت را از نظر سودآوری دارند؛ به صورتی که تنها صنعتی هست که جمع سود خالص شرکت‌های آن منفی می‌شود. در این صنعت مجموع زیان ایجاد شده در سال مالی ۱۴۰۰ حدود ۳۰ درصد بیشتر از سال قبل بوده است. اما در سال ۱۴۰۱ از زیان این صنعت کاسته شده است به گونه‌ای که در سه ماهه و شش ماهه سال ۱۴۰۱ زیان صنعت خودروسازی به ترتیب $\frac{37}{4}$ و ۸۵ درصد کمتر از زیان ساخته شده در مدت مشابه سال قبل بوده است. صنعت محصولات شیمیایی و فلزات اساسی که صادرات محور هستند به ترتیب با ۵۳ و $\frac{52}{3}$ درصد رشد سود اسمی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل بیشترین رشد در سودآوری در بین صنایع را داشتند. اما رشد سودآوری این صنایع در سال ۱۴۰۱ مناسب نبوده است در حالی که رشد سود اسمی این صنایع در بهار ۱۴۰۱ به حدود ۲۰ درصد می‌رسید در شش ماهه ۱۴۰۱ رشد سود صنعت فلزات اساسی نسبت به مدت مشابه کاهش ۱۳ درصدی داشته و در محصولات شیمیایی نیز تنها $\frac{3}{7}$ درصد رشد داشته است. به علاوه در دوره شش ماهه ۱۴۰۱ (نسبت به مدت مشابه سال قبل) به تعداد شرکت‌های زیان‌ده دو صنعت فلزات اساسی و محصولات شیمیایی اضافه شده است. بیشترین رشد سود در بین صنایع متعلق به صنعت فرآورده‌های نفتی بوده است. رشد سودآوری شرکت‌های دارویی و محصولات غذایی (کالاهای ضروری) نیز در شش ماهه ۱۴۰۱ به ترتیب ۴۵ و ۶۱ درصد بوده است.

جدول ۳: بررسی وضعیت سودآوری در صنایع بورسی

عملکرد شش ماهه ۱۴۰۱			عملکرد سه ماهه ۱۴۰۱			عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۰			
رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت های زیان ده	تعداد کل شرکت ها	رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت های زیان ده	تعداد کل شرکت ها	رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت های زیان ده	تعداد کل شرکت ها	
۲۰/۸	۴۹(-۱۰)	۴۶۶	۴۵/۴	۶۸(۰)	۴۷۷	۴۲/۸	۳۴(-۱)	۴۸۴	کل
۸۵	۸(-۱)	۳۴	۳۷/۴	۱۰(-۱)	۳۶	-۳۰/۵	۲(-۲)	۳۵	خودروسازی و قطعات
۳/۷	۱۱(۲)	۶۲	۲۱/۳	۱۲(۳)	۶۱	۵۳	۷(۲)	۶۴	شیمیایی
۴۴/۹	۱(-۳)	۴۳	۴۷/۶	۲(-۲)	۴۶	۴۰/۷	۰(۰)	۴۷	دارویی
۶۱/۲	۲(-۴)	۴۲	۳۷/۴	۳(-۴)	۴۲	-۱/۴	۲(-۱)	۴۳	محصولات غذایی
-۱۳/۲	۵(۲)	۴۱	۲۰/۸	۶(۲)	۴۲	۵۲/۳	۰(۰)	۴۰	فلزات اساسی
۱۷۳	۰(۰)	۱۳	۲۱۸	۰(۰)	۱۳	۲۹/۳	۰(۰)	۱۳	فرآورده های نفتی

توضیح: منظور از تعداد کل شرکت ها، تعداد شرکت هایی که در دوره مورد بررسی و دوره مشابه سال قبل اطلاعاتشان در دسترس بوده است. اعداد مثبت (منفی) داخل پرانتز در ستون تعداد شرکت های زیان ده نشان می دهد که نسبت به دوره مشابه سال قبل چه تعداد به شرکت های زیان ده اضافه (کم) شده است. به طور مثال در ۱۲ ماهه سال ۱۴۰۰ از بین ۴۸۴ شرکت، ۳۴ شرکت سود منفی داشته اند که تعداد این شرکت ها نسبت به دوره گذشته یک واحد کاهش داشته است.

پیوست - معرفی شاخص

تولید صنعتی به عنوان موتور رشد اقتصادی و محرک تولید در سایر بخش ها در نظر گرفته می شود. از این رو در بررسی وضعیت اقتصاد کشورهای مختلف، شاخص تولید صنعتی از اهمیت بالایی برخوردار است. در بیشتر کشورها به منظور آگاهی از روند تغییرات بخش حقیقی و اتخاذ سیاست های متناسب با شرایط، رصد کردن به روز تغییرات بخش صنعت و معدن (باتوجه به جایگاهی که دارد) در اولویت تهیه آمار قرار دارد. بدین منظور در کشورهایی که از لحاظ تهیه و تولید پیشرفته هستند شاخص تولید صنعتی^۲ به صورت ماهانه تهیه شده که روزآمدترین شاخصی است که از وضعیت بخش حقیقی اقتصاد منتشر می شود.

در ایران آمارهای بخش صنعت توسط دو نهاد بانک مرکزی و مرکز آمار ایران منتشر می شود. بانک مرکزی ضمن این که اطلاعات ارزش افزوده بخش صنعت را در حساب های ملی به صورت فصلی گزارش می کند، گزارش مربوط به کارگاه های بزرگ صنعتی را نیز با تواتر فصلی منتشر می کند. همچنین مرکز آمار ایران نیز نتایج آمارگیری از کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر را به طور سالانه و فصلی منتشر می کند. مهم ترین ضعف این آمارها به روز نبودن اطلاعات منتشره (وقفه چندین دوره ای در انتشار داده ها و بعضا متوقف شدن انتشار آنها) و نداشتن تواتر ماهانه است. لذا با توجه به مساله کمبود اطلاعات روزآمد در مورد این بخش و نبود شاخصی که عملکرد بخش حقیقی اقتصاد و بخش صنعت را با وقفه ای کمتر و تواتر بالاتر نشان دهد، در این سری گزارش ها با استفاده از اطلاعات شرکت های صنعتی بورسی (که اطلاعات تولید و فروششان را در به صورت ماهانه و با وقفه چند روزه از انتهای ماه در بورس منتشر می کنند) شاخصی از وضعیت تولید صنعتی در کشور ارائه می شود. البته با توجه به بررسی های انجام شده و تطبیق دادن این شاخص با شاخص تولید صنعتی بانک مرکزی که به صورت فصلی منتشر می شود، مشخص شده است که این شاخص به خوبی می تواند در وقفه انتشار این شاخص رسمی، شاخص جایگزین مناسبی برای آن باشد. مقایسه رشد شاخص محاسبه شده با رشد شاخص تولید صنعتی کارگاه های بزرگ بانک مرکزی نشان می دهد که در بسیاری از دوره ها تطابق بسیار بالایی دارند و در تمام دوره ها جهت تغییرات نیز یکسان است.

از این رو سه مزیت عمده را می توان برای این شاخص برشمرد:

۱. تطابق قابل قبول با آمارهای رسمی
۲. قابلیت به روز کردن ماهانه شاخص و تهیه آن دو هفته بعد از اتمام ماه
۳. قابلیت تحلیل های عمیق تر بر روی زیر اجزای بخش تولید و تحلیل چرایی تغییرات (باتوجه به اینکه این شاخص به اطلاعات غنی مالی و اقتصادی شرکت های بورسی متصل است)

این موارد باعث می شود که به این شاخص را به عنوان راهنمایی برای سیاست گذار یا تصمیم گیر اقتصادی قلمداد کنیم. اهمیت این شاخص به روز برای اقتصاد ایران که تحولات اقتصادی و سیاسی بسیاری دارد بیشتر خواهد

²- Industrial Production Index

بود. چون بازخورد شوک‌های وارده به اقتصاد ایران و واکنش‌های سیاست‌گذاران باید در تواتر کمتر از فصل مورد رصد قرار گیرد ولی آمار رسمی بخش حقیقی به صورت فصلی و با تاخیر ارائه می‌شود.

نحوه محاسبه شاخص و فرآیندهای آماری آن از استخراج داده‌ها تا بکارگیری آن در قالب این گزارش نمی‌گنجد و در فایل‌های تکمیلی ارائه خواهد شد. اما به صورت کلی می‌توان به مراحل زیر اشاره کرد:

✓ جمع‌آوری داده‌ها

بر اساس دستورالعمل جدید نحوه افشای اطلاعات از سوی ناشران بورسی و فرابورسی که در تاریخ ۲۹ آذر ماه ۱۳۹۶ ابلاغ شد و از تاریخ ۹ دی ماه ۱۳۹۶ لازم الاجرا شده است نحوه گزارش‌دهی شرکت‌های بورسی تغییر کرده است و شرکت‌های تولیدی موظف شدند که به گزارش ماهانه فعالیت خود را (که شامل عملکرد تولید و فروش به تفکیک اقلام محصولات می‌شود) به وقفه ۵ روز کاری از انتهای ماه منتشر کنند. با توجه به بررسی‌های انجام شده شرکت‌هایی که در ماه‌های اخیر اقدام به انتشار کرده‌اند بیش از ۲۲۰ شرکت هستند که بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ ارزش تولیدات آنها معادل ۴۶ درصد از ارزش تولیدات کارگاه‌های بزرگ صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن (نمونه‌ای که بانک مرکزی در گزارش فصلی استفاده می‌کند) است.

✓ متوازن سازی نمونه

اولین گام برای محاسبه رشد تولید صنعتی در یک دوره نسبت به دوره مشابه سال گذشته این است که اطلاعات اقلام کالاهای صنعتی که داده‌های آنها برای دوره مورد بررسی (مثلاً آذر ۹۷) و دوره مشابه سال گذشته (آذر ۹۶) وجود دارد و توسط شرکت‌ها گزارش شده است جمع‌آوری می‌شود. در تشریح این فرایند توضیحات زیر مفید هستند:

- منظور از اقلام کالاهای صنعتی که ملاک محاسبه هستند کالا - شرکت است. به طور مثال متانول - پتروشیمی خارک یک قلم از آن کالاها به حساب می‌آید. بر اساس آمار دوره‌های مورد بررسی، ماهانه اطلاعات بین ۱۱۰۰ تا ۱۳۰۰ قلم کالا در محاسبه رشد شاخص مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- منظور از اطلاعات اقلام کالاهای صنعتی قیمت ضمنی کالا (که از تقسیم ارزش فروش به مقدار فروش بدست می‌آید)، میزان تولید کالا و میزان فروش کالا است.

✓ محاسبه شاخص صنعت

برای محاسبه شاخص از روش لاسپیرز استفاده می‌شود. یعنی تولید کالای X در دوره مشخص در قیمت سال پایه ضرب می‌شود. لازم به ذکر است که روش شاخص سازی به صورت زنجیره‌ای است و در هر دوره سال پایه تغییر می‌کند.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران، میدان آرژانتین،
ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰
کد پستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱
صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

www.mbri.ac.ir